

Meletie Sirigos și Meletie al Proilavului sunt două persoane deosebite.

Viața lui Meletie Sirigos se cunoaște în toate amănunțele ei. Cum însă el a fost confundat cu contemporanul său Meletie, care a păstorit Mitropolia Proilavului, găsesc necesar s'o dau aci în linii generale, insistând numai asupra unor date, care dovedesc că el n'a fost niciodată Mitropolit al vreunei eparhii și prin urmare nici al Proilavului, cum s'a crezut până acum de cercetătorii români ¹.

---

¹ Despre Meletie Sirigos există o întreagă bibliografie. Pomenesc mai jos cele mai importante scrieri despre el. Un prieten și admirator al lui Sirigos, **Dositei**, Patriarhul Ierusalimului, a scris și a publicat viața lui în cartea: *Τοῦ μακαρίτου Συριγοῦ, διδασκάλου τε καὶ πρωτοσυγγέλου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τῶν καλβινικῶν κεφαλαίων καὶ ἐρωτήσεων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἀντίρροισι. Καὶ Δοσιθέου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐγχειρίδιον κατὰ τῆς καλβινικῆς φρενοβλαβείας* (Intâmpinare împotriva capitolelor calvinești și a întrebărilor lui Chiril Lucaris, întocmită de răposatul Sirigos, dascălul și protosinghelul Mării Biserici din Constantinopol. Și manualul lui Dositei, Patriarhul Ierusalimului împotriva nebulniei calvine), București 1690. Viața lui Sirigos se află pe fila 7 recto și verso; e reprodușă în **É. Legrand**, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 2 p. 470—472 și în **I. Bianu și N. Hodoș**, *Bibliografia românească veche*, vol. 1 p. 311—312. **Nicolai Comneni Papadopoli**, *Istoria gymnasii patavini*, Veneția 1727, vol. 2 p. 309. **Anastasi Gordios**, *Βίος Ἐυγενίου Αἰτωλοῦ* (Viața lui Evghenie din Etolia), în **Const. Sathas**, *Bibliotheca graeca medii aevi*, vol. 3 p. 437—439. **G. Zaviras**, *Νέα Ἑλλάς* (Grecia modernă), Atena 1872 p. 443—448. **Const. Sathas**, *Νεοελληνικὴ φιλολογία*, (Literatura neoeleonică), Atena 1868, p. 255—260. **A. Papadopoulos-Kerameus**, *Σημειώσεις περὶ τῶν ὁμιλιῶν Μελετίου τοῦ Συρίγου* (Notiță despre omiliile lui Meletie Sirigos), în *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, (Buletinul Societății istorice și etnologice a Greciei), 2 (1885—1889) p. 440—447. **É. Legrand**, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 5 p. 219—221. **J. Pargoire**, *Meletios*

Viața lui Sirigos Meletie Sirigos, născut în Candia, Creta, la 1586, a învățat carte în patria sa având ca dascăl pe ieromonahul Meletie Vlastos. Plecând în Italia pentru studii superioare, a învățat la Veneția logica cu Teofil Coridaleu, iar la Universitatea din Padova a studiat retorica și științele fisicomatimatice. Intorcându-se în Creta, s'a făcut preot și a predicat cuvântul Domnului în Candia; venind în conflict cu autoritățile venețiene din Creta pentru chestiuni religioase, este condamnat la moarte și scapă fugind în Egipt. De acolo, fiind chemat de patriarhul ecumenic Chiril Lucaris, se duce la Constantinopol în anul 1630, unde i se încredințează biserica *Χρυσοπηγή* (Crisopighi). În această biserică, unde a ținut multe predici, cari ni s'au păstrat, deschide o școală, care funcționează până la 1639, având ca elevi, printre alții, pe Panaiotachi Nicusios, dragomanul Porții, și pe Ioanachi Porfirita. A luat parte la sinodul local din Iași (1641—1642) și la 1644 se în-

---

Syrigos, sa vie et ses oeuvres, monografie pe care autorul murind n'a apucat s'o sfârșească; s'a publicat în revista *Échos d'Orient*, vol. 11 (1908) p. 264—280 și 331—340 și vol. 12 (1909) p. 17—27, 167—175 și 281—286. C. I. Dyovuniotis, *Μελέτιος Συρίγος* (Meletie Sirigos), Atena 1914. Neavând revista *Ἱεροῦ Σύνδεσμος* în care s'a publicat lucrarea lui Dyovuniotis, citez după extras. G. Galetachis, *Βιογραφικὸν σχέδιον περὶ τοῦ Μελετίου Συρίγου* (Schiță biografică despre Meletie Sirigos), în revista din Alexandria (Egipt) *Ἑκκλησιαστικὸς Φάρος*, vol. 24 (1925) p. 5—132.

Sirigos dă de obicei la sfârșitul cuvântărilor sale data și locul unde le ținea; aceste amănunte interesante le găsim comod în *Échos d'Orient*, vol. 11 și 12, unde Pargoire, descriind manuscrisele lui Sirigos, reproduce și toate notițele de pe ele. Un manuscris al lui Sirigos, conținând cuvântările, ținute în Iași înaintea lui Vasile Lupu și a Mitropolitului Varlaam, care a rămas necunoscut până acum, se află în Biblioteca Academiei Române supt nr. 967. Cum în unele din cuvântările cuprinse în acest manuscris se fac urări pentru viața îndelungată a lui Vasile Lupu, a Doamnei Ecaterina și a fiilor lor Ștefan și Ioan (fol. 181^v, 186^v), pe când în altele, alături de Vasile și Ecaterina se pomenește numai fiul Ștefan (f. 166^r, 170^r), căci Ioan încetase din viață, reiese că aceste cuvântări au fost ținute între anii 1639 și 1644, când Sirigos se întoarce la Constantinopol. Ioan a murit la 1640, vezi Miron Costin, ed. Kogălniceanu, în *Letopisețele*, București 1872, vol. 1 p. 309; E. Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, vol. 3 (1884) p. 118; N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. 4 (1902) p. 226; I. Tanoviceanu, *Apucături vechi ale noiei școale istorice*, N. Iorga et Comp., București 1905, p. 20 — 21; N. Iorga, *Byzance après Byzance*, București 1935, p. 167.

toarce la Constantinopol, unde însă neputând rămânea din cauza dușmăniei patriarhului Partenie al doilea, se duce în Chiò, Azia Mică, de unde se întoarce la Constantinopol cu venirea pe tronul patriarhicesc a lui Ioanichie, reluându-și reședința în biserica Crisopighi. Dușmanul său Partenie, revenind patriarh, Sirigos pleacă în Triglia, Azia Mică, unde stă până la 1651. Când Ioanichie a recăpătat tronul, după moartea lui Partenie, el se întoarce iarăși în Constantinopol, la biserica Crisopighi. Sirigos moare la Constantinopol în anul 1664 în vârstă de 78 ani.

În cele de mai sus am rezumat viața lui Sirigos după spusele lui Dositei al Ierusalimului, care i-a fost prieten și admirator până la moarte¹. Dositei nu spune nicăieri că Sirigos a fost mitropolit. Totuși cercetătorii români ne asigură că el a fost mitropolit și anume mitropolit al Proilavului. După mine un omonim contemporan, un Meletie, a fost într'adevăr mitropolit al Proilavului, nu Meletie Sirigos. Să urmărim geneza confuziei între acești doi omonimi.

La 1639 se alege ca mitropolit al Proilavului un Meletie². Acest Meletie, mitropolitul Proilavului, se duce la 1644 la Moscova ca să ceară ajutor dela țar, aducând scrisori de recomandăție dela patriarhul ecumenic și dela Matei-Vodă, Domnul Țării Românești. Printre altele Meletie cere dela țar să scrie lui Vasile Lupu ca să ajute patriarhia, fiindcă el are putere și mulți oameni bogați pe lângă el (după relațiunea amănunțită a lui Muraviev, vezi mai jos p. 258)³.

Meletie al Proilavului, sosind la Moscova pela sfârșitul anului 1644, este primit de țar în ziua de 28 Martie 1645⁴. Pe acest Meletie

¹ Vezi viața reprodușă în **É. Legrand**, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 2: p. 470—471 și **Bianu-Hodoș**, *Bibliografia românească veche*, vol. 1 p. 311—312.

² Vezi mai jos p. 257—259.

³ Meletie avea scrisori către țar numai dela Matei-Vodă, cum relatează Muraviev (citad de **Melchisedec**, *Notițe istorice și arheologice*, București 1885, p. 199), nu și dela Vasile Lupu, cum afirmă **N. Iorga** în *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, ed. 2, București 1929—1932, vol. 1 p. 319. Cum putea Meletie să aducă scrisori de recomandăție dela Vasile-Vodă către țar și să ceară țarului să-l recomande lui Vasile-Vodă?

⁴ **Muraviev**, citad de **Justin Frățiman**, *Studiu contributiv la istoricul Mitropoliei Proilavia*, Chișinău 1923, p. 293—294.

al Proilavului îl cred identic cu contemporanul său Meletie Sirigos mai mulți cercetători: Ghenadie Enăceanu, Émile Picot, Silviu Dragomir, I. Frățiman și N. Iorga¹. Dar analizând faptele cu discernământ, examinând datele și interpretând documentele păstrate cu spirit critic, ajungem la concluzie că e vorba de două persoane cu nume de Meletie, unul Meletie Sirigos și celalt Meletie al Proilavului.

Amândoi au același nume și sunt contemporani, amândoi se adresează țarului cerând ajutor. Totuși sunt două persoane deosebite și iată pentru ce. Pe când Meletie al Proilavului pleacă spre Moscova cu o scrisoare de recomandatie cu data de Octombrie 1644 și alta cu data de 15 Noembrie 1644², în același timp Meletie Sirigos scrie țarului la 15 Decembrie 1644 o scrisoare cerând ajutor pentru tipărirea unei cărți³. În anul 1645 luna Martie, când Meletie al Proilavului petrecea la Moscova, țarul primește o scrisoare dela Grecul Ioan Petru, în care printre altele se spune că Meletie *ieromonahul și predicatorul Sfintei Evanghelii* are gata un catehism care trebuie tipărit și ar fi bine ca țarul să se milostivească ca să-l tipărească⁴.

Așa dar, Meletie care are un catehism (= Mărturisirea ortodoxă) gata de tipărit, este un ieromonah și predicator, nu mitropo-

¹ Ghenadie Enăceanu, *Meșterul Manole și Petru Movilă*, București 1882, p. 299—300 și 302; Émile Picot, în É. Legrand, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 4 p. 116; Silviu Dragomir, *Relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul al 17-lea*, în *Analele Acad. Rom.*, secț. ist., ser. II, 34 (1912) p. 1074; Justin Frățiman, *op. cit.*, p. 290—294; N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit*, în *Analele Acad. Rom.*, secț. ist., ser. II, 36 (1913) p. 219; același, în *Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine*, 2 (1914) p. 98 și 103; același, *Istoria literaturii românești*, ed. 2, București 1925, vol. 1 p. 256 și 257—258; același, *Istoria bisericii românești*, București 1928, vol. 1 p. 317 și 319; același, *Byzance après Byzance*, București 1935, p. 170.

² Justin Frățiman, *op. cit.*, p. 293.

³ Muraviev, p. 305—306, citat de Melchisedec. *Notițe istorice și arheologice*, București, 1885, p. 205, notă.

⁴ Melchisedec, *op. cit.*, p. 200—202. Pentru Ioan Petru, vezi și Hristostom Papadopoulos, *Οι πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειροαγωγοὶ τῆς Ρωσσίας* (Patriarhii Ierusalimului ca îndrumători spirituali ai Rusiei) Ierusalim 1907, p. 76 și în revista *Θεολογία*, 2 (1924) p. 389.

lit, de unde reiese că Meletie Sirigos nu este aceeași persoană cu Meletie al Proilavului. Melchisedec, reproducând spusele lui Muraviev, scrie exact Meletie al Proilavului, când e vorba de mitropolitul Meletie și Meletie ieromonahul și predicatorul când e vorba de Meletie Sirigos¹, pe când Ghenadie Enăceanu adaogă dela sine la Meletie și cuvintele: mitropolit de Proilava². Dar mai e ceva care confirmă deosebirea acestor doi Meletii. Pe când Meletie al Proilavului era în Moscova la 1644 în luna Decemvrie, Meletie Sirigos ținea o cuvântare la Constantinopol la 12 Decemvrie 1644, la praznicul sfântului Spiridon în biserica Crisopighi din Constantinopol³. Tot în Decemvrie 25 din același an, Meletie Sirigos ținea o cuvântare cu prilejul primei liturghii a patriarhului Partenie (încăunat la 8 Sept. 1644)⁴.

Sirigos, după cum am văzut mai sus, avea obiceiul să scrie la sfârșitul manuscriselor sale data și locul unde s'au ținut cuvântările precum și numele lui. Manuscrisele ni s'au păstrat unele autografe, altele copii, în care se reproduc de copişti notițe lămuritoare, dar la niciunul nu găsim titlul de *mitropolit* alături de Meletie Sirigos. S'ar putea obiecta că din smerenie nu-și înșira titlurile alături de numele său. Dar cum în unele din ele își dă titlul de *ieromonah și dascâl al Bisericii*, iar în altele, după ce a fost ridicat la treapta de protosinghel, titlul de *protosinghel și dascâl*, cade și această obiecție⁵.

În manuscrisul 783 al Metohului Sf. Mormânt din Constantinopol, care cuprinde o lucrare a lui Sirigos, se află următoarea notiță autografă a lui Dositei, Patriarhul Ierusalimului: τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου κυρίου Μελετίου τοῦ Συρίγου καὶ πρωτοσυγγέλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας⁶ (a prea fericitului și prea înțelep-

¹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 199, 201, 205, notă.

² Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 297, 299, 302.

³ A. Papadopoulos-Kerameus, *Σημείωσις περὶ τῶν ὀμιλιῶν Μελετίου τοῦ Συρίγου* în *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, 2 (1885—1889) p. 442.

⁴ A. Papadopoulos-Kerameus, *tot acolo*, p. 441 și Pargoire în *Échos d'Orient*, 12 (1909) p. 167.

⁵ Vezi descrierea manuscriselor lui Sirigos făcută de Pargoire în *Échos d'Orient*, 11 (1908) p. 272, 273, 274, 276, 279, 280.

⁶ A. Papadopoulos-Kerameus, *Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη*, vol. 5 p. 276.

tului chir Meletie Sirigos, protosinghelul Mării Bisericii). În manuscrisul 778 al Metohului Sf. Mormânt se chiamă ieromonah și *delegat* al Patriarhiei: συντεθεῖσα ὑπὸ Μελετίου Συρίγου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός, λεγάτου τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Παρθενίου καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν ἱεραῶς συνόδου... ,αχμγ'¹ (întocmită de Meletie Sirigos, ieromonah din Creta și delegat al întru tot prea sfântului patriarh ecumenic Partenie... 1643).

În actul din 1662, emis de Nectarie, patriarhul Ierusalimului, și publicat în fruntea Mărturisirii ortodoxe, se spune că la Sinodul din Iași au fost trimiși *prea sfințitul mitropolit* al Nicheei Porfirie și Meletie Sirigos, *dascălul Mării Bisericii*². Vrea să zică, Porfirie era mitropolit, iar Sirigos, nu! Dar și în opera postumă a lui Sirigos îndreptată împotriva Calvinismului și editată de Dositei al Ierusalimului (București 1690), atât în titlu, cât și în mai multe locuri, Sirigos e numit: *dascăl și protosinghel*, și atâta tot³.

Dar și din actul de învoială, încheiat la 1641 între Vasile Lupu și Patriarhia din Constantinopol, reiese că Meletie Sirigos, până la acea dată, era preot și nu mitropolit. În zisul act Vasile Lupu se oferă să achite datoriile scaunului patriarhicesc cu condiția ca în viitor să se ia măsuri severe pentru încasarea și întrebuintarea veniturilor patriarhiei după anume norme; la sfârșitul enumerării acestor norme într'un post-scriptum, Vasile Lupu mai cere ca *prea înțeleptul și prea învățatul dascăl chir Meletie Sirigos, duhovnicul lui, să fie nesupărat și să aibă Biserica ce-i s'a dat cât va trăi, fără să plătească embatic, sau alte dări*, iar pentru prea sfințitul Mitropolit al Monembaziei, care adusese rămășițele lui Ioan, fiul lui Lupu, cere ca Prea Sfinția sa să fie tratat cu cinste și bunăvoință de toți și să nu fie împovărat cu niciuna din contribuțiile, care se vor impune pentru achitarea datoriilor Patriarhiei⁴.

N. Iorga, interpretând greșit acest post-scriptum, crede că Lupu cere dela Patriarhie ca Meletie Sirigos «prea înțeleptul și prea învățatul dascăl, care-i e părinte duhovnicesc și numit la eparhia Proilavului, a Brăilei muntene și a Smilului său, să se bucure în

¹ A. Papadopoulos-Kerameus, *op. cit.*, vol. 5 p. 272.

² Vezi É. Legrand, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 2 p. 210.

³ *Idem*, *ibid.*, 460, 462, 468, 473.

⁴ *Hurmuzaki Documente*, vol. 14, partea 1 p. 146—152 și C. Delicaniș, *Πατριαρχικά έγγραφα*, Constantinopol 1905, vol. 3 p. 302.

pace de veniturile sale, nefiind supus la nicio dajde»¹. Tot așa interpretează Iorga și în Istoria Bisericii românești² « în special se va păstra situația lui Meletie Sirigul, părintele său duhovnicesc și se va avea în vedere Mitropolitul de Monembasia ». Tot acolo, puțin mai jos, Iorga explică care era *situația* lui Sirigos: înainte de 1644 încă Vasile întemeie o episcopie a *Proilavului*, a Brăilei, pentru orașele și ținuturile ce se țineau de raiaua turcească. Noua episcopie nu era să facă parte din alcătuirea ierarhică moldovenească, ci stătea de-a dreptul supt autoritatea Patriarhului. Pentru acest loc propuse Vasile pe Meletie Sirigul, care și fu sfințit: în această calitate avea să facă el în 1644 drumul la Moscova, cu scrisori de recomandăție dela amândoi Domnii noștri³.

Dar din vorbele lui Vasile Lupu, citate mai sus: *prea înțeleptul și prea învățatul dascăl chir Meletie Sirigos să fie nesupărat și să aibă biserica ce-i s'a dat cât va trăi, fără să plătească embatic*, reiese clar că Sirigos era preot și nu mitropolit. Dacă admitem că era mitropolit, cum se explică atunci faptul că Lupu, vorbind de Mitropolitul Monembaziei îl numește *prea sfințitul mitropolit*, iar lui Sirigos nu-i dă titlul de *mitropolit*, nu-i dă calificativul de *prea sfințit*, ci îl numește simplu: *chir Sirigos*? De sigur fiindcă era un simplu preot.

Dar mai vine și cuvântul *embatic* care confirmă acest lucru. *Embaticul* (ἐμβάτικιον) e un termen consacrat [pentru darea anuală pe care o dă un preot (pentru biserica parohială, care i s'a încredințat) chiriarhului, adică patriarhului în Constantinopol, mitropoliților și episcopilor în eparhie. Preoții, care aveau biserici, plăteau anual *embatic*, arhieriei însă ζητομύριον⁴, o *redevență anuală*, proporțional cu veniturile eparhiei, prin care se achita impozitul plătit de Patriarhie către *mirie*, adică către tezaurul pu-

¹ N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit*, în *Analele Acad. Rom.*, secț. ist., ser. II, 36 (1913—1914) p. 219; același, în *Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine*, 2 (1914) p. 96 și 103.

² Ediția 2, București 1929, vol. 1 p. 317.

³ N. Iorga, *ibid.*, p. 319.

⁴ Τὸ ζητομύριον τῶν ἀρχιερέων (redevența arhierilor) spune actul sinodal din 1757 publicat în Constantin G. Mano, *Documente privitoare la familia Mano*, București 1907, p. 145.

blic. În cazul nostru, cum Lupu cere dela Patriarhie să-i se lase lui Sirigos *biserica*, ce-i se încredințase *fără să plătească embatic*, nu rămâne nicio îndoială că e vorba de un *preot*, care are o biserică parohială, nu de un *mitropolit*. Și știm precis că lui Meletie Sirigos i se încredințase biserică *Crisopighi*¹ (Χρυσοπυγή) din Constantinopol, pentru care avea să plătească *embatic* către Patriarhie. Vrea să zică, în actul de mai sus e vorba de o biserică, nu de un scaun mitropolitan²!

¹ Biserica numită Χρυσοπυγή (Izvorul de aur) se afla în Constantinopol, în suburbia Galată; în această biserică și-a fixat școala Meletie Sirigos, imitând pe înaintașul său Teofan Eleavulcos. Despre *Crisopighi* vorbește des **Șt. Gerlach**, *Türkisches Tagebuch*, Frankfurt a. M. 1674, p. 62, 83, 167, 470; cp. și **A. Papadopulos-Kerameus** în *Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς* (Calendarul Răsăritului), pe anul 1883, p. 235 și 237; **G. P. Gheorghiadis**, *Ὁ ἐν Γαλατῶν ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου* (Biserica Sf. Ioan din Galata), Constantinopol 1898, p. 22—24; **M. Ghedeon**, *Βυζαντινὰ ἐκκλησιαί*. (Biserici bizantine), Constantinopol 1900, p. 19 și 78—83. La 1659 s'a întâmplat un foc mare și printre altele a ars și biserică Crisopighi, cum ne spune Dositei al Ierusalimului, vezi **A. Papadopulos-Kerameus**, *Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας* (Analecte de spicuire ierosolimitană), Petrograd 1891, vol. 1 p. 281.

² *Embaticul* (sinonim cu emphyteosa) este suma pe care o plătește cineva ca arendă pe termen lung pentru un loc, sau casă; dreptul de uzufruct (ἐμθαυτευτικόν sau ἐμβαιτικόν δίκαιον) din Bizanț, a fost păstrat și în dreptul canonic după căderea Constantinopolului în ce privește bisericile parohiale și preotul care obținea o biserică avea să plătească o dare anuală, numită *embatic*, chiriarhului. **Adamantie Coray** în ale sale *Ἀτακτα*, Paris 1832, vol. 4 p. 118, explică foarte bine ce e embatic: τιμὴ ἀργυρικὴ τὴν ὁποῖαν πληρώνει εἰς τὸν ἐπίσκοπον ὁ ἐφημέριος διὰ τὴν ἄδειαν νὰ λειτουργῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν (suma de bani ce plătește parohul episcopului pentru dreptul de a slui în biserică).

După **M. Ghedeon**, (*Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς* pe anul 1883, Constantinopol 1882, p. 264 și *Ἐκκλησιαί βυζαντινὰ* de același Ghedeon, Constantinopol 1900, p. 35—36), cea mai veche mențiune a embaticului în acest sens se află în *Istoria patriarhică* (publicată de Martin Crusius în a sa *Turco-graecia*, Basel 1584, p. 175 și 179—180), unde se spune că embaticul a fost introdus de patriarhul Constantinopolului Ioasaf al 2-lea (1555—1565). Dar embaticul pare a fi mult mai vechi de cum crede Ghedeon; Nifon al 2-lea, patriarhul Constantinopolului (1497—1498), care precum se știe a fost și în țară mitropolit al Ungrovlahiei, printr'un act al sinodului constantinopolitan desființează embaticul. Prin urmare exista și înaintea lui (actul e publicat de **Ep. Stamatiadis** în *Ἐκκλησιαστικὰ σὺλλεκτα*, Samos 1891, p. 37—43; despre embatic vezi tot acolo, p. 41). Vezi și Beratul patriarhului ecumenic Chiril al 5-lea din 1754, publicat de **M. Ghedeon**, *Βραχεία σημειώσεως*

[Manuscrisul se oprește aci. La 1644, indictionul 13, Septemvrie, se pune candidatura *ieromonahului chir Sirigos, dascălul*, la scaunul

περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων (Notă scurtă despre drepturile noastre bisericești), Constantinopol 1909, p. 58 și Constantin Mano, *Documente privitoare la familia Mano*, București 1907, p. 147, de unde reiese că embaticul este o dare ce se încasează de arhieriei dela preoții, cărora li s'a încredințat o biserică. In condicile veniturilor patriarhiei din Constantinopol sunt trecute sumele ce plătea fiecare biserică din Capitală ca *embatic*. (M. Ghedeon, *Ἐκκλησιαὶ βυζαντιναί* (Biserici bizantine), Constantinopol 1900, p. 35—38).

Prin regulamentul pentru subvenția patriarhului și despre veniturile arhierieilor din 1862 (Κανονισμὸς περὶ πατριαρχικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ ἀρχιερατικῶν προσόδων) *se desființează printre altele și embaticurile, dările preoților, cărora li se încredința o biserică parohială*. (Dr. N. Milaș, *Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Μελετίου Ἀποστολοπούλου*, Atena 1906, p. 774, n. 5).

Dar și egumenii greci din țară, cari conduceau mănăstirile închinete, plăteau anual autorității de care depindeau drept embatic o sumă proporțională cu veniturile lor și pe deasupra încă o sumă, numită ψαλτικόν, care revenea personal patriarhului. Egumenul de Căluieu dă ca embatic 300 lei: 300 γρόσια ὑπόσχομαι νὰ δίδω τὸν κάθε χρόνον ἐμβατικὸν καὶ 500 γρόσια τῶρα ἐμπρὸς τὸ ψαλτικὸν τῆς Μακαριότητός της (300 de lei făgăduiesc să dau ca embatic pe fiecare an și 500 de lei acum anticipat ca onorar al Fericirii Tale). Traducerea pasajului de mai sus, făcută de Iorga, sună: și 500 de lei acuma în fața psaltului Fericirii Tale, ceea ce, după mine, n'are niciun sens, (vezi *Hurmuzaki Documente*, 14, 2 p. 1236). Ψαλτικόν înseamnă: plata, onorarul psaltului, și pe urmă în genere: onorar, (vezi G. Ventoti, *Λεξικὸν τριγλωσσον*, Viena 1790, vol. 3, supț cuvânt și H. Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida*, Leipzig 1902, p. 223, care traduce exact cuvântul ψαλτικὸν *Abgabe der Metropolitens und Bischöfe an den Patriarchen*. Revenim la egumenii greci din țară. Egumenul dela Pobrata, dela Taslău, dela Soveja dau ca embatic câte 50 de lei, cel dela Bârnova 30 de lei (vezi *Hurmuzaki Documente*, 14, 2 p. 1246; cf. și p. 1243). Și stavropighiile dădeau câte un mic dar Patriarhiei în bani sau în natură ca semn de supunere; stavropighia Bisericii Maicii Domnului din Ismail, din eparhia Proilavului, dă « ca semn de supunere » 10 ocale de icre și nimic altceva (*Hurmuzaki Documente*, 14, 1 p. 171).

Unii cercetători au confundat și confundă încă embaticul cu μπακίον sau βακίον, cuvânt care revine foarte des în documentele bisericești. Așa de pildă, A. S. Alivizatos, profesor de dreptul canonic la Universitatea din Atena, în *Ἐλευθεροδότηση Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν*, vol. 5 p. 501, explică că τὰ ἐμβατικά ἢ βακία erau banii plătiți de preoții episcopilor pentru dobândirea unei enorii. N. Iorga crede că βακίον e o dare specială (N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit*, în *Analele Acad. Rom.*, secț. ist., ser. II, 36 (1913—1914) p. 216; același, în *Bulletin de la section*

vacant al Adrianopolului, la care însă se alege Neofit¹. Sirigos și-a pus candidatura și la alegerile arhieresti din Sofia și Anghira dar n'a fost niciodată ales mitropolit².]

historique de l'Académie Roumaine, 2 (1914) p. 99 și același, *Byzance après Byzance*, București 1935, p. 166) și traduce cuvântul cu bacurile (?) în *Hurmuzaki Documente*, 14, 1 p. 161.

Cuvântul *μπακίον* însă vine din turcescul *βακί*, sinonim cu *bakaiâ* și însemnează: *arrérages, rămășițe de plată* precum reiese chiar din contextul documentelor, unde des se adaugă explicația cuvântului străin și se distinge de embatic: epitropii Patriarhiei au dreptul *λαμβάνειν πάσας τὰς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εισόδους . . . ἢ σταυροπηγίων, ἢ ἐξαρχιῶν, ἢ ἐμβατικίων, ἢ βακίων* (să încaseze toate veniturile Marei Biserici provenind . . . fie din stavropighii, fie din exarhii, fie din embaticuri, fie din rămășițe (vezi C. Delicanis, *Πατριαρχικά έγγραφα*, Constantinopol 1905, vol. 3 p. 322 și É. Legrand, *Bibliographie hellénique*, 17 siècle, vol. 4 p. 421). Actul e din 1635. Neofit al Corintului nevrând să plătească *τὰ τε χαράτσια αὐτοῦ καὶ τὴν ζητείαν καὶ τὰ ὀφειλόμενα μπακία* (nici haraciul, nici redevența, nici rămășițele *datorite*), vezi É. Legrand, *op. cit.*, vol. 4 p. 347. Actul e din 1624. Explicația adăogată: *ὀφειλόμενα (datorite)* e concludentă pentru înțelesul cuvântului *μπακίον*. In același sens revine și în enciclica trimisă la 1577 de patriarhul ecumenic Ieremia către mitropoliți pentru încasarea veniturilor Patriarhiei, dar editorul ei É. Legrand, neînțelegând cuvântul *μπακίον*, l-a redat greșit. Acolo se vorbește de exarhii cari au fost trimiși în eparhiile diocesei patriarhicești ca să încaseze *τὰ αὐθεντικὰ χαράτσια καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα ἡμῶν κατὰ τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἡμέτερον πατριαρχικὸν κατάστιχον τῆς δ' καὶ ε' Ἰνδικτιῶνος, τὰ τεμπάκια, ἦτοι τὰ ὀφειλόμενα ἐκ πολλοῦ καὶ τἄλλα πάντα τὰ ἀνήκοντα ἡμῖν δικαιώματα*. Supt cuvântul neexistent, *τεμπάκια*, greșit tipărit, se ascunde sigur cuvântul *μπακία*, împreunat fără rost cu *τε*, prin urmare citește: *τὰ τε μπακία* (exarhii au dreptul să încaseze haraciul împărătesc ca și celelalte drepturi ale noastre, potrivit cu catastiful nostru patriarhicesc din a 4-a și a 5-a indiction, precum și rămășițele, adică ce ni se datorește de demult și celelalte sume, ce ni se cuvin). Fraza lămuritoare, care se pune alături de cuvântul străin *μπακία*, aruncă deplină lumină asupra textului. Enciclica s'a publicat de É. Legrand, în *Notice biographique sur Jean et Théodore Zygomalas*, Paris 1889, p. 120—122, după Codex Tubingensis Mb. 37 fol. 7—9.

¹ Vezi Dositei, Patriarhul Ierusalimului, *Νομικὴ συναγωγή*, fol. 129, apud Ghenađie Arabagioglu, *Φωτίειος βιβλιοθήκη*, Constantinopol 1933, vol. 1 p. 170—171, nota 3; cf. și Ghermanos, mitropolitul Sardelor, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Θράκης* în revista *Θρακικά*, 6 (1935) p. 41.

² Vezi Mitropolitul Atinagoras, *Ὁ θεσμὸς τῶν Συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριαρχείῳ* în revista *Ἐπετηρὶς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν*, 9 (1932) p. 255.